

Bálint Sándor Ünnepi Kalendárium

A Tiszatáj szerkesztősége felkért, hogy számoljak be személyes emlékeimről az elhunyt Bálint Sándor professzorral kapcsolatban, és írjam meg, hogy könyve — az Ünnepi Kalendárium — milyen helyet tölt be a magyar néprajzi szokáskutatásban.

Ennek a kérdésnek szívesen teszek eleget, mert a szerzőt régóta ismerem és igen nagyra becsültem, bár nagyon sok személyes emlék nem kötött Bálint Sándorhoz. Ő nálam egy évtizeddel volt idősebb, és amikor a háború előtt publikálni kezdtem, ő már ismert és befutott kutató volt.

A háború alatt munkám és családom Pesthez kötött és csak ritkán jártam Szegedre. Kapcsolatunk tehát csak akkor lett szorosabb, amikor 1953-ban a Budapesti Egyetem Folklór Tanszékére kerültem oktatónak, és tevékenyebben részt vettem a néprajzi kutatásban is.

A Folklór Tanszék professzora: családi barátunk, Ortutay Gyula, aki fiatal korát Szegeden töltötte, ott járt egyetemre, igen nagyra becsülte Bálint Sándort és ő általa kerültem vele én is közelebbi kapcsolatba. Itt meg kell említenem, hogy a legnehezebb időkből, 1944-ben, míg Ortutay részt vett az ellenállásban, felesége és újszülött kislánya Bálint Sándor családjának papírjaival rejtett el egy zárdában.

Kutatásunk témája azonban már korán találkozott. Én első könyvemem a középkori misztériumjátékokról írtam. Ugyanakkor jelentek meg Bálint Sándor első hasonló tárgyú művei is, pl. a *Népünk ünnepei* (1938).

Természetesen Bálint Sándor nemcsak népszokásokkal és vallásos témákkal foglalkozott. A szegedi népelet volt kutatása tárgya; egyaránt írt a szegedi papírkáról, a szegedi tájnyelvről és a szegedi mesemondásról. Főleg élete utolsó éveiben a monográfiák egész sorát írta, és ezek többnyire Szegedről szólnak.

Térjünk azonban vissza az *Ünnepi Kalendáriumra*. Ennek előzménye a már idézett *Népünk ünnepei*. E kétkötetes műben mindent megír, ami az egyházi év ünnepeihez fűződik: szokásokat, művészetet, költészetet, táplálkozást stb. E két kötetnek mintegy kiegészítője a *Karácsony, Húsvét* című könyv. E három kötet útmutató az év ünnepeihez és nemcsak a katolikus lakosság, hanem az egész ország naptári szokásait ismerhetjük meg belőlük. Mint az előszóban írja: „Élőszavas és írásbeli forrásainkat távolról sem merítettük ki, bár folyton emlékeztetünk rájuk. Nem művészettörténetet, illetőleg ikonográfiai szakmunkát, sajátos módon felfogott település- vagy társadalomtörténetet, sem a vallásos érület, illetőleg folklór summázását, hanem mindezeknek egyensúlyával népeleti munkát iparkodtunk írni.”

E könyv annál is fontosabb, mert valljuk be, a fiatal fejekben a naptár körül elég nagy bizonytalanság uralkodik. Régen, amikor hittant tanultak (legyen az akármilyen hittan), pl. az ünnepek és a névnapok elhelyezkedése és értelme mindenki előtt világos volt. Most a fiatalság jobbjára csak azt tudja, hogy húsvét és karácsony kétnapos ünnep, amikor nehéz bevásárolni, viszont nem kell munkába menni. Elmennek a régi szobrok előtt, és nem ismerik fel, vajon azok mit ábrázolnak. Éppen ezért a tömegkommunikáció: — az újságok, rádió és televízió — állandóan magyarázza az ünnepeket, felidéri a nép-

szokásokat és ezek helyi variánsait. Bálint Sándor könyvei megkönnyítik a tájékozódást, megtudjuk belőle, miért vannak a névnapok, mit ábrázolnak a szobrok és képek, melyik faluban mit cselekszenek egy-egy ünnepen, mit esznek és mit isznak, hogyan öltöznek, milyen énekeket mondanak. Módszere történeti és összehasonlító. Ahol lehet, időben a középkorig vagy még régebbre megy vissza. Figyelme kiterjed a határon túli változatokra is. Összehasonlító munkát is végez más nyelvterületek hasonló szokásaival.

Bálint Sándor fiatal kora óta maga is aktív néprajzi gyűjtő volt. Így könyve egyik legfőbb értéke a saját maga által tapasztalt és leírt anyag. Ezeket a történeti alapokon elhelyezte és új ismereteket nyújtott. Ehhez járul hatalmas levéltári munkája és kiváló egyháztörténeti ismerete.

Aki magyar népszokásokkal foglalkozik annak felbecsülhetetlen kincs ez a három könyv. Mint maga is írja, lett volna még anyaga elég. Váratlan halála ennek megírását megakadályozta.

Mióta könyve megjelent, más vallások és felekezetek is nekiláttak hasonló munkának, és leírták saját vallásuk naptárának népi szokásait.

Bálint Sándor nemcsak kiváló tudós, hanem nagyon kedves és nagyon tiszteletre méltó ember volt. Többször jártunk nála Szegeden az egyetemi hallgatókkal is, és mindig szívélyes barátsággal és vendégszeretettel fogadott. Szeretett tanítani és szerette az ifjúságot. Szelíd és csendes ember volt, aki szép szegedi nyelvjárással beszélt. Utoljára talán akkor találkoztunk, amikor igazságtalanul perbe fogták egyik elhunyt adatközlője által lemondott honorárium megtérítése miatt, Tárkány Szűcs Ernővel, a jogással elmentünk mellette tanúskodni. Bálint Sándor nagy bölcsességgel és nyugalommal utasította vissza a rágalmakat, hiszen tudta ő, hogy mi a megbocsátás és mi az igazság, és olyat nem tett, amiért szégyenkeznie kellett volna.

A pert a rágalmazók persze elvesztették, de Bálint Sándorban megmaradt a keserű szájíz. Jóhiszeműségét máskor is felhasználták ellene; azt is mondhatnám, hogy kiszolgáltattott volt, de ugyanakkor győztes is.

Halálát véletlen okozta, de könyvei velünk vannak és mint forrásmunkák felülmúlhatatlanok. Új történeti adatok ugyan még előkerülhetnek, de az élő népszokások már eltűnnek, egyre halványabbak lesznek. Amit a 30-as években ő még tapasztalt (illetve a mi generációnk még tapasztalt), azt már elnyelték az évek.

Jó lenne, ha valamelyik könyve idegen nyelven is megjelenne, mert így jó összehasonlító anyagot adna a magyar vallásos naptári szokásokról külföldnek is.

Természetesen nem felejthetjük el pedagógiai munkásságát sem. 1934-től Szegeden egyetemi magántanár, 1947-től 65-ig egyetemi tanár. Ez idő alatt Szegeden egy sor kutatót nevelt, akik folytatják munkáját.

Naptári szokásokkal foglalkozó könyvei tehát összegzések: úgyszólván lexikonok, kiindulásuk vallásos, de anyaguk általános és nélkülözhetetlen, egyszerűen: *hiánypótló!*